

ชุมชนพหุวัฒนธรรม
ท่ามกลางวาทกรรมชาตินิยม
ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย
Multicultural Communities
in the midst of Nationalism Discourse
in Deep South of Thailand

ดร.ณัฐินี ปิยะศิริพนธ์

อาจารย์ประจำวิทยาลัยประชาคมอาเซียนศึกษา
มหาวิทยาลัยนเรศวร

Natthinee Piyasiripon, Ph.D.

Lecturer, College of ASEAN Community Studies. Naresuan University

E-mail: natthineep@nu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องชุมชนพหุวัฒนธรรมท่ามกลางวาทกรรมชาตินิยมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาคือ 1) ศึกษาการผลิตและการขับเคลื่อนของวาทกรรมชาตินิยมมลายูปาดานีที่เป็นปมของปัญหาความขัดแย้งของชุมชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ 2) ศึกษาปัจจัยหนุนเสริมกระบวนการสร้างและขับเคลื่อนชุมชนพหุวัฒนธรรมทำให้ชุมชนกลุ่มตัวอย่างสามารถดำรงอยู่ภายใต้กระแสวาทกรรมชาตินิยมมลายูปาดานีในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ 3) ถอดบทเรียนเพื่อนำเสนอตัวแบบ (Model) การขับเคลื่อนสังคมพหุวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) เป็นหลัก มีประชากรกลุ่มตัวอย่างและพื้นที่ในการศึกษาคือ กลุ่มอดีตแกนนำผู้เห็นต่าง กลุ่มผู้รู้และปราชญ์ และกลุ่มประชาชนในชุมชนที่เป็นพื้นที่ศึกษาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลจากการศึกษาพบว่า การขับเคลื่อนสังคมพหุวัฒนธรรมท่ามกลางวาทกรรมชาตินิยมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สรุปได้ว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วนคือ 1) การสร้างชุมชนศรัทธาตามหลักคำสอนของศาสนา 2) การสร้างกลไกของชุมชนทั้งกลไกหนุนเสริมการขับเคลื่อนชุมชนพหุวัฒนธรรม และกลไกที่ขจัดความขัดแย้งในชุมชน และ 3) การรณรงค์และกำหนดกิจกรรมพหุวัฒนธรรม

คำสำคัญ: พหุวัฒนธรรม, วาทกรรมชาตินิยม, 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ABSTRACT

The research of multicultural communities in the midst of nationalism discourse in Deep South of Thailand aimed to 1) study production and mobilisation of Melayu patani Nationalism Discourse which is the root cause of conflict in Deep South 2) study supporting factors toward production and mobilisation process of multicultural communities existing in the midst of Melayu patani Nationalism Discourse in Deep South 3) lesson learned to present a model to mobilise multicultural communities in line with context and circumstances in Deep South of Thailand. This research applied mixed methods research approach which a qualitative method as the main method to gain comprehensive and meaningful findings. The units of analysis were the group of past leader of insurgent, the group of knowledgeable people and people in the communities from research areas in Deep South. The research found that mobilisation of multicultural

Communities in Deep South of Thailand compose of 3 main elements were 1) Establishment of community of faith 2) Formation of community mechanisms both supporting and conflict management mechanism and 3) Campaign for multicultural activities.

Keywords: multicultural, nationalism discourse, Deep South

จากกระบวนการบ่มเพาะและขับเคลื่อนวาทกรรมชาตินิยมมลายูปาตานีมาอย่างยาวนานจนเกิดเป็นความรุนแรงและก่อให้เกิดเป็นกระแสของสังคมเชิงเดี่ยวในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับโครงสร้างประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของ 3 จังหวัดชายแดนใต้ โดยมีประชากรรวม 1.95 ล้านคน ร้อยละ 83 เป็นชาติพันธุ์มลายูนับถือศาสนาอิสลาม (สำนักทะเบียนกลาง กรมการปกครอง ข้อมูล ณ 31 ธันวาคม 2558) โดยมีการตั้งชุมชนกระจายตัวอยู่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้อยู่ 3 ลักษณะคือ 1) แบบผสมผสาน 2) แยกกันอยู่คือมีชุมชนอยู่ติดกัน และ 3) ชุมชนที่อยู่โดดเดี่ยวออกไป การศึกษาสภาพปัญหาในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้พบว่าในกระบวนการขับเคลื่อนวาทกรรมชาตินิยมมลายูปาตานีทางกลุ่มผู้ขับเคลื่อนวาทกรรมดังกล่าวได้มีการกำหนดมาตรการที่เป็นหลักการปฏิเสธไว้ 5 ประการ เพื่อให้เกิดกระแสสังคมร่วมกัน ปฏิเสธอำนาจรัฐไทยและความเป็นประชากรไทยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการปลุกฝังวาทกรรมชาตินิยมมลายูปาตานีสู่โด่ง โดยหลักการปฏิเสธ 5 ประการประกอบด้วย 1) การไม่ยอมรับข้อมูลข่าวสารใด ๆ จากรัฐไทยและชาวไทยพุทธ (No Information) 2) การไม่ยอมรับปฏิสัมพันธ์ใด ๆ กับรัฐและชาวไทยพุทธ (No Assimilation) 3) การไม่ยอมรับประนีประนอม และไม่สมานฉันท์กับรัฐไทยและชาวไทยพุทธ (No Compromise) 4) การไม่ยอมรับอำนาจการปกครองใด ๆ จากรัฐไทย (No Autonomy) และ 5) การไม่ยอมรับกฎหมายที่ออกจากรัฐสภาไทย (No Parliament) จากกระบวนการขับเคลื่อนวาทกรรมชาตินิยมมลายูปาตานีผ่านมาตรการที่เป็นหลักการปฏิเสธทั้ง 5 ประการ และแนวคิดพื้นฐานของสังคม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีลักษณะสังคม 3 แยกคือ 1) แยกกันอยู่ระหว่างหมู่บ้านไทยพุทธกับมลายู

มุสลิม 2) แยกศาสนา เชื้อชาติ ภาษา ประเพณี และวัฒนธรรมชัดเจน และ 3) แยกการเรียนการสอนกันอย่างชัดเจน กระบวนการขับเคลื่อนเหล่านี้ส่งผลให้เกิดการปิดกั้นการดำรงอยู่ของสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่เป็นอย่างยิ่ง ผลของการขับเคลื่อนวาทกรรมชาตินิยมมลายูปาตานีก่อให้เกิดกระแสของสังคมเชิงเดี่ยวในพื้นที่ โดยกระแสดังกล่าวก่อให้เกิดอุดมการณ์การแบ่งแยกดินแดนบนพื้นฐานของการแบ่งแยกและเกลียดชัง ยิ่งไปกว่านั้นกระแสของการเป็นสังคมเชิงเดี่ยวยังเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการสร้างสันติสุขทั้งปวง ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งศึกษาการดำรงไว้ซึ่งชุมชน 2 วิถีหรือชุมชนพหุวัฒนธรรมท่ามกลางกระแสวาทกรรมชาตินิยมมลายูปาตานี เพื่อให้เกิดการลดทอนการเป็นสังคมเชิงเดี่ยวลง ทำให้เห็นถึงคุณค่าและประโยชน์ของการอยู่ร่วมกัน ขจัดความรู้สึกแบ่งแยกเกลียดชังเพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในพื้นที่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาการผลิตและการขับเคลื่อนของวาทกรรมชาตินิยมมลายูปาตานีที่เป็นปมของปัญหาความขัดแย้งของชุมชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยศึกษาชุมชนในระดับหมู่บ้านในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส โดยมีชุมชนกลุ่มตัวอย่างคือ ชุมชนหรือหมู่บ้านที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างไทยพุทธ-ไทยมุสลิม และชุมชนเชิงเดี่ยว (ชุมชนที่มีเพียงชาวไทยพุทธหรือชาวไทยมุสลิม)
2. ศึกษาปัจจัยที่เป็นพลังหนุนเสริมกระบวนการสร้างและขับเคลื่อนชุมชนพหุวัฒนธรรมทำให้ชุมชนกลุ่มตัวอย่างสามารถดำรงอยู่ภายใต้กระแสวาทกรรมชาตินิยมมลายูปาตานีในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในเชิง

พัฒนาการจากอดีตจนถึงปัจจุบันในช่วงปี พ.ศ. 2547-2560

3. ถอดบทเรียนเพื่อนำเสนอตัวแบบ (Model) การขับเคลื่อนสังคม พหุวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ประโยชน์ของการวิจัย

1. สามารถอธิบายลักษณะ จำแนกรูปแบบของชุมชนพหุวัฒนธรรมใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ ตลอดจนนำเสนอรูปแบบของชุมชนพหุวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับเงื่อนไขที่แตกต่างกันในแต่ละบริบทของชุมชน

2. เข้าใจเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการสร้างสรรค์สังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ และมองเห็นถึงปัจจัยที่สามารถเกื้อหนุนต่อกระบวนการสร้างสรรค์สังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้

3. สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์เพื่อสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ทั้งนี้ เพื่อลดเพื่อให้เกิดการลดทอนการเป็นสังคมเชิงเดี่ยวเพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในพื้นที่

นิยามศัพท์

วาทกรรมชาตินิยมมลายูปาตานี หมายถึง ระบบและกระบวนการในการสร้างหรือผลิตอัตลักษณ์และความหมายของสิ่งต่าง ๆ ในสังคมมนุษย์ รวมถึงความรู้ กฎเกณฑ์ และข้อปฏิบัติทางสังคม โดยมีกระบวนการในการสร้างหรือผลิตจากอุดมการณ์ชาตินิยมมลายูสุดโต่งอันมาจากรากฐานทางชาติพันธุ์ (มลายู) และประวัติศาสตร์มาตุภูมิ (นครรัฐปาตานี) นำไปสู่ต่อสู้เพื่อเอกราชปาตานีผ่านประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ (มลายู) ศาสนาอิสลาม ภาษาและวัฒนธรรมมลายูมุสลิม

แนวคิดทฤษฎี

แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรม

วาทกรรม (Discourse) เป็นแนวคิดที่สำคัญในยุคศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมาที่ถูกนำเสนอโดยมิเชล ฟูโก ซึ่งแนวคิดดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดระบบคิดแบบวิพากษ์ที่ตั้งคำถามกับทุกสิ่งทุกอย่างที่เคยดำรงอยู่ว่าเป็นเรื่องของอำนาจ โดยมีความสัมพันธ์ของสิ่งที่เรียกว่าอำนาจ ความรู้ และวาทกรรมอยู่ในสิ่งนั้นหรือเรื่องราวนั้น ๆ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2554, 77-79) ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2554:19) ให้ความหมายของวาทกรรมไว้ว่า เป็นระบบและกระบวนการในการสร้าง/ผลิต (Constitute) เอกลักษณ์ (Identity) และความหมาย (Significance) ให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตนของเราเอง อีกทั้งวาทกรรมยังทำหน้าที่ในการหนุนเสริมให้สิ่งที่ได้สร้างขึ้นดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน

อมรา พงศาพิชญ์ (2542: 65-66) มองวาทกรรมในฐานะที่เป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่สำคัญ เพราะเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมีความซับซ้อนผูกโยงกับเรื่องของอำนาจทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งเปิดเผยและซ่อนเร้น ซึ่งความรู้ันั้นเกิดจากผู้มีอิทธิพลหรือมีอำนาจในสังคมที่ทำให้ความรู้ันั้นได้รับการยอมรับ เกิดเป็นองค์ความรู้ ความเชื่อ ความจริง ดังนั้นความรู้จึงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น จึงสามารถที่จะล้มล้างความรู้ความเชื่อเดิม และสามารถสร้างขึ้นใหม่ได้

อานันท์ กาญจนพันธ์ (2552:36) ให้ความหมายของวาทกรรมไว้ว่า วาทกรรมเป็นความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ถูกนิยามว่าเป็นความจริงภายใต้กรอบความรู้แบบหนึ่งด้วยปฏิบัติการของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการนิยามความหมาย

จากการให้ความหมายของนักวิชาการสรุปได้ว่า วาทกรรมเป็นระบบและกระบวนการในการสร้างหรือผลิตอัตลักษณ์และความหมายของสิ่งต่าง ๆ ในสังคมมนุษย์ รวมถึงความรู้ กฎเกณฑ์ และข้อปฏิบัติทางสังคม ซึ่งวาท

กรรมจะสร้างสิ่งที่เรียกว่าความรู้และความจริงในสังคมจึงผูกโยงอยู่กับอำนาจที่จะกำหนดระบบคิด วิธีคิดของมนุษย์ในสังคม ความรู้และความจริงก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้เมื่อบริบทเปลี่ยนไป

แนวคิดพหุวัฒนธรรม และนโยบายพหุวัฒนธรรมของรัฐ

การศึกษาในประเด็นของสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายซึ่งเป็นแนวคิดในลักษณะของสังคมพหุวัฒนธรรม มีผู้กล่าวถึงแนวคิดพหุวัฒนธรรมที่น่าสนใจดังนี้

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ และคณะ (2556: 9-13) กล่าวถึงสังคมพหุลักษณะหรือพหุสังคม (Plural Society) ว่าหมายถึงกลุ่มสังคมที่แยกย่อยออกเป็นกลุ่มภาษา กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มศาสนาหรือเชื้อชาติต่าง ๆ และกลุ่มชุมชน ซึ่งเป็นคำเดียวกับ Multicultural Society หรือสังคมหลากหลายวัฒนธรรมที่นำมาใช้กับรัฐที่มีความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งแนวคิดแบบ Multiculturalism นี้เป็นการมองความหลากหลายด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมเป็นเกณฑ์ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าพหุสังคมและพหุวัฒนธรรมมีความแตกต่างกันอยู่ โดยลักษณะของพหุสังคมนั้นเป็นสังคมที่มีความหลากหลาย แยกย่อยหากแต่ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนมากนัก ในขณะที่ลักษณะของสังคมพหุวัฒนธรรมนั้นเป็นลักษณะของสังคมที่มีการยอมรับในความหลากหลายและมีการติดต่อเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2551:5) ได้อธิบายเกี่ยวกับความเป็นมาของแนวคิดพหุวัฒนธรรมในประเทศไทยว่าแนวคิดดังกล่าวได้เข้ามาพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงผ่านทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งเป็นช่วงเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมาประชาชนชาวไทยไม่ค่อยรู้จักคำว่าพหุวัฒนธรรมเท่าใดนัก นอกจากแวดวงวิชาการเท่านั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประเทศในช่วงระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมาเป็นช่วงของการสร้างรัฐชาติที่เน้นอุดมการณ์ความเป็นหนึ่งเดียวทางวัฒนธรรม

และความเป็นไทย ดังนั้น ความหลากหลายทางชาติพันธุ์วัฒนธรรม ได้ถูกกดบัง สลาย และกลืนกลืนเป็นอย่างมากในช่วงของการสร้างรัฐชาติ

Will Kymlicka (2007 อ้างถึงใน ศิริจิต สุนันตะ, 2556: 9) เห็นว่าหัวใจสำคัญของพหุวัฒนธรรมนิยม (Multiculturalism) คือการเรียกร้องให้มีการยอมรับอัตลักษณ์ที่ถูกเบียดขับ โดยเฉพาะอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม การเรียกร้อง และการให้สิทธิทางวัฒนธรรม

พหุนิยมเป็นแนวคิดที่เป็นลักษณะของทางสายกลาง กล่าวคือ ยอมรับในความแตกต่าง หลากหลายที่มีอยู่ในสังคม ส่วนประเด็นที่ผูกพันกับแนวคิดพหุนิยมในทางตรงกันข้ามคือ “ชาตินิยม หรือ Nationalism” ซึ่งถูกนำมาเป็นเครื่องมือทางการเมือง การปลูกฝังความเป็นชาตินิยมมากทำให้เกิดแนวคิดที่สุดโต่ง ในอดีตรัฐพยายามใช้วิธีการแบบ “Assimilation” หรือการกลืนกลาย” ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างรัฐชาติในหลายสังคม ซึ่งเป็นการทำลาย กัดกัน บังคับวัฒนธรรมกลุ่มย่อย (Sub-Culture) ให้กลายมาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่ โดยในระยะหลังนี้รัฐได้ปรับเปลี่ยนแนวนโยบายมาเป็น “Integration” หรือการบูรณาการผสมผสาน” โดยนโยบายพหุวัฒนธรรมเน้นการยอมรับ การอยู่ร่วมกัน และการบูรณาการของความหลากหลายทางวัฒนธรรมของแต่ละชนชาติภายในประเทศเดียวกัน ซึ่งจะเป็นวิธีที่ทำให้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ลดลงกว่าเดิม เพราะมุ่งนำสังคมไปสู่การตระหนักรู้ถึงการรวมอยู่ร่วมกันและความเป็นหนึ่งเดียวกันของสังคมทั้งหมดจึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีการมองแต่ประโยชน์เรื่อง “วัฒนธรรมเดียว” มาเป็น “พหุนิยมทางวัฒนธรรม” กล่าวคือ ไม่มีต้นแบบวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว เช่น ไม่มีแต่วัฒนธรรมไทยที่เป็นวัฒนธรรมหลวงเป็นหลักเพียงอย่างเดียว แต่มีความหลากหลายมากมายอยู่ร่วมกันด้วย

ในงานวิจัยชิ้นนี้มุ่งที่จะค้นหาและเสนอตัวแบบ (Model) ของการขับเคลื่อนพหุวัฒนธรรมที่เหมาะสม

กับบริบทของพื้นที่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อใช้เป็นแนวทางหนึ่งในการที่จะการบูรณาการผสมผสานให้สมาชิกในสังคมซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

แนวคิดชาตินิยมมลายูสุดโต่ง

แนวคิดชาตินิยม (Nationalism) เป็นแนวคิดที่ได้มีการพิจารณาศึกษากันอย่างจริงจังหลังการเกิดขึ้นของรัฐชาติสมัยใหม่ อีริชช ญูมิ (2546: 31-47) ได้กล่าวถึงการศึกษาเกี่ยวกับชาติ หรือชาตินิยมนั้นแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลักคือ 1) สำนักเก่าแกโบราณ (Primordialist) ที่มองว่าความเป็นชาติมีมาก่อนสมัยใหม่ มนุษย์กลุ่มต่าง ๆ จะมีรากฐานทางชาติพันธุ์และสัญลักษณ์ที่สืบเนื่องมายาวนาน ซึ่ง Clifford Geertz ได้เสนอรากฐานทางชาติพันธุ์ ได้แก่ การสืบสายเลือดเดียวกัน การมีเผ่าพันธุ์ (Race) หรือชาติพันธุ์ (Ethnic) เดียวกัน การมีภาษา ศาสนา ถิ่นฐานบ้านเกิด และขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมร่วมกัน และ 2) สำนักสมัยใหม่ (Modernist) ที่มองว่า “ชาติ” หรือ “รัฐชาติ” เป็นผลผลิตของกระบวนการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ จากเหตุผลที่รองรับ เช่น ทฤษฎีที่ว่าชาตินิยมเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองใหม่ที่เกิดขึ้นมาแทนที่อุดมการณ์ทางศาสนาหรือราชาธิปไตย ทฤษฎีชาติที่เกิดจากการเกิดยุคอุตสาหกรรม (Industrialization) และการทำให้ทันสมัย (Modernization) ทฤษฎีชาติเป็นชุมชนจินตนาการที่เกิดจากการประดิษฐ์การสื่อสารรูปแบบใหม่

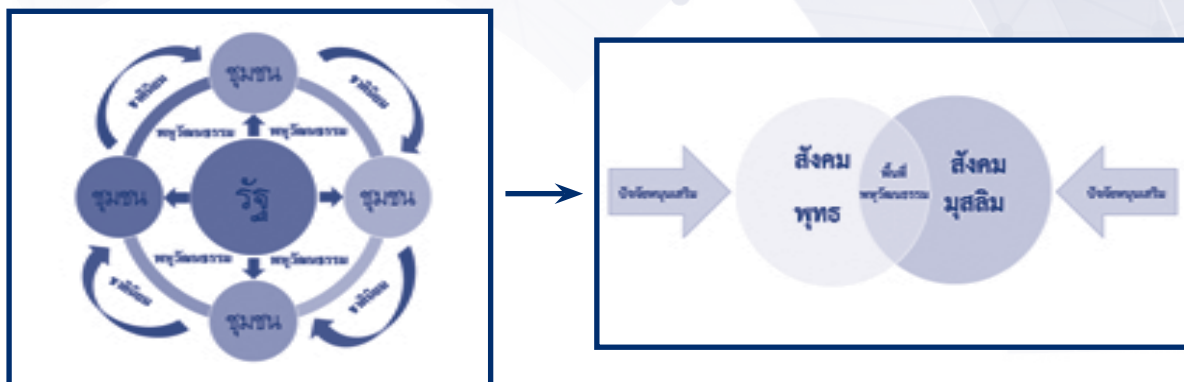
สมเกียรติ วันทะนะ (2551: 108-110) ได้เสนอความหมายของชาติ ใน 3 ลักษณะคือ 1) ชาติในทางวัฒนธรรม (Culture Nation) ที่พิจารณาจากเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของกลุ่มบุคคลหนึ่ง ๆ จากเชื้อสายเผ่าพันธุ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีในการดำรงชีวิต ซึ่งสิ่งที่สะท้อนได้เด่นชัด เช่น เรื่องของภาษา 2) ชาติในทางการเมือง (Political Nation) ที่มองเฉพาะเจาะจงในประเด็นของการเป็นพลเมืองภายใต้การปกครองของสังคมการเมืองเดียวกัน มองกลุ่มบุคคลที่ผูกพันอยู่ด้วยกัน

ภาคใต้กฎเกณฑ์การเป็นพลเมืองของหน่วยของสังคมเดียวกันเท่านั้น ซึ่งชาติทางการเมืองนี้เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากสำนักเรื่องความรักชาติ 3) ชาติในทางจิตวิทยา (Psychological Nation) หรือความรักในปิตุภูมิ (Patriotism) บางประเทศเรียกมาตุภูมิ (Motherland) เป็นความผูกพันทางจิตใจที่บุคคลมีต่อสถานที่ที่ตนเองเกิดและเจริญเติบโตขึ้นหรือความรักในบ้านเกิดเมืองนอนนั่นเอง ซึ่งความรักในบ้านเกิดเมืองนอนนี้มีมาก่อนการเกิดความรู้สึกรักหรืออุดมการณ์แบบชาตินิยม ดังนั้น ในทุกลัทธิชาตินิยมจึงมักมีเรื่องของสำนึกรักในบ้านเกิดเมืองนอนด้วยเสมอ

ศรีสมภาพ จิตรภิรมย์ศรี และคณะ (2550) ได้ศึกษาเรื่องการเมืองชายขอบกับการใช้ความรุนแรงและการเมืองแห่งอัตลักษณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ชี้ให้เห็นว่าโลกในยุคปัจจุบันเป็นเรื่องการเมืองแห่งอัตลักษณ์ คือเป็นการต่อสู้เพื่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และศาสนาของกลุ่มคนชายขอบที่อัตลักษณ์ของตนเองถูกปิดกั้น ถูกขัดขวางและทำลาย ดังกรณีเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เป็นการเมืองแห่งอัตลักษณ์ที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างความเป็นเขาเป็นเรา และเป็นอื่น เกิดการสร้างวาทกรรมและสัญลักษณ์ทางการเมืองที่ได้นำเรื่องของประวัติศาสตร์ ภาษาและวัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์มลายูมาผนวกเข้าด้วยกันเกิดเป็นวาทกรรมการต่อสู้เพื่อเอกราชปาตานี

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับปัญหาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ชาตินิยมนั้นสรุปได้ว่าในปัจจุบันปัญหาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้กลายเป็นการเมืองแห่งอัตลักษณ์ โดยมีสาเหตุจากอุดมการณ์ชาตินิยมมลายูสุดโต่งอันมาจากรากฐานทางชาติพันธุ์ และประวัติศาสตร์มาตุภูมิ

รูปที่ 1: กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การขัดเกลาทางสังคม (Socialization)

การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นศัพท์ทางสังคมวิทยา ในขณะที่ยุทธศาสตร์ทางสังคมใช้คำว่า การปลูกฝังทางวัฒนธรรม (Enculturation, นิยพรณวรรณศิริ, 2540: 70) มีความหมายว่า กระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยาซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ การขัดเกลาทางสังคมทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงจากสภาพสัตว์ตามธรรมชาติ ให้เป็นมนุษย์ที่มีวัฒนธรรม การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย โดยมีองค์กรที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมที่สำคัญ ๆ ได้แก่ ครอบครัว สถานศึกษา กลุ่มเพื่อน สำนักงาน หรือองค์กรที่บุคคลสังกัดอยู่ สถาบันทางศาสนา และสื่อมวลชน โดยการขัดเกลาทางสังคมสามารถทำได้ 2 ทาง (จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, 2540: 43-44) คือ

1) การขัดเกลาทางสังคมโดยทางตรง เช่น การที่พ่อแม่ฝึกอบรมเด็กให้รู้จักพูด รู้จักกิริยามารยาททางสังคม ครูอาจารย์สอนหนังสือนักเรียนและนักศึกษาให้มีศิลปะวิทยาการต่าง ๆ รวมทั้งให้ทำหน้าที่การเป็นพลเมืองที่ดี เป็นต้น

2) การขัดเกลาทางสังคมโดยทางอ้อม เช่น การได้เข้าไปฟังอภิปราย ฟังปาฐกถา ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ การอ่านหนังสือตามห้องสมุด การฟัง

วิทยุ การดูโทรทัศน์และภาพยนตร์ก็เป็นหนทางที่จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระเบียบต่าง ๆ ในสังคม นอกจากนี้ การเข้ากลุ่มเพื่อนทั้งในที่ทำงานและในสถานศึกษาก็ล้วนช่วยให้เกิดการปรับตัวและพัฒนาบุคลิกภาพได้

จากความหมายและประเภทในการขัดเกลาทางสังคมแสดงให้เห็นว่าการขัดเกลาทางสังคมนั้นเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างหรือผลิตวาทกรรมชาตินิยมมลายูปาตานีในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากการขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยาซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ โดยผ่านทางการขัดเกลาทางสังคมโดยตรง หรือการปลูกฝังทางวัฒนธรรมจากครอบครัว และการขัดเกลาทางสังคมโดยทางอ้อมผ่านการบ่มเพาะทางแนวคิดจากกลุ่มผู้ต่อต้านรัฐ

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) เป็นหลัก ใช้การสังเกตและวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

กับประชากรกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญ ร่วมกับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน การสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Focus Group) นอกจากนี้มีการเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณ (Quantitative Method) โดยใช้แบบสอบถามแล้วนำมาวิเคราะห์และประมวลผลทางสถิติเพื่อตรวจสอบหาความเชื่อมโยงและความสอดคล้องกับการศึกษาในเชิงคุณภาพ โดยในบทความนี้จะนำเสนอเพียงข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาเชิงคุณภาพซึ่งเป็นกระบวนการหลักของการเก็บข้อมูล โดยมีประชากรกลุ่มตัวอย่าง และพื้นที่ในการศึกษาดังนี้

1. กลุ่มอดีตแกนนำกลุ่มผู้เห็นต่าง

2. กลุ่มผู้รู้และปราชญ์ในพื้นที่

3. กลุ่มตัวอย่างในชุมชนที่เป็นพื้นที่ในการศึกษาประกอบด้วย 1) ผู้นำท้องถิ่น 2) ผู้นำท้องที่ 3) ผู้นำศาสนา 4) เจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคง 5) บุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนของชุมชน 6) ปราชญ์ชาวบ้าน และ 7) ตัวแทนประชากรในหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มเพศชาย เพศหญิง และเยาวชน

3.1 ชุมชนหรือหมู่บ้านที่ใช้ในการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ประเภทดังนี้

3.1.1 ประเภทที่ 1 ชุมชน 2 วิธีที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะคือ

1) ชุมชนที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมที่มีความสัมพันธ์อันดีตลอดมา (บ้านคลองตำ ม.4 ต.ปะนาระ อ.ปะนาระ จ.ปัตตานี, บ้านไอร์เจียะ ต.ซากอ อ.ศรีสาคร จ.นราธิวาส, บ้านมะรวด ม.4 ต.คอกกระบือ อ.ปะนาระ จ.ปัตตานี)

2) ชุมชนที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมที่เคยมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แต่ปัจจุบันมีปัญหาความแตกแยกหวาดระแวงเกิดขึ้นในชุมชน (บ้านทุ่งขมิ้น ม.2 ต.ตันหยงลิมอ อ.ระแงะ จ.นราธิวาส)

3) ชุมชนที่มีลักษณะผสมผสานระหว่าง

ชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมที่มีความสัมพันธ์อันดีและต่อมาเกิดความแตกแยกหวาดระแวง แต่ในปัจจุบันสามารถกลับมาอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติปรองดองบนพื้นฐานของความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมได้อีกครั้ง (บ้านทุ่งเหียง ม.2 ต.ยุโป อ.เมือง จ.ยะลา, บ้านไร่ ม.6 ต.ขอลอดันหยง อ.หนองจิก จ.ปัตตานี)

3.1.2 ประเภทที่ 2 ชุมชนที่มีลักษณะเป็นชุมชนเชิงเดี่ยวคือ มีเพียงประชากรชาวไทยหรือชาวไทยมุสลิมเพียงอย่างเดียวที่อาศัยในหมู่บ้าน แบ่งออกเป็น

1) ชุมชนไทยพุทธ (บ้านทรายขาวออก ม.3 ต.ทรายขาว อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี, บ้านใหญ่ ต.คอกกระบือ อ.ปะนาระ จ.ปัตตานี, บ้านป่าไผ่ ต.ตันหยงลิมอ อ.ระแงะ จ.นราธิวาส)

2) ชุมชนไทยมุสลิม (บ้านกาโสด ต.บันนังสตา อ.บันนังสตา จ.ยะลา, บ้านบาตูบือละ ต.สะเอะ อ.กรงปินัง จ.ยะลา)

ผลการวิจัย

ในการศึกษาการผลิตและการขับเคลื่อนของวาทกรรมชาตินิยมมลายูที่เป็นปมของปัญหาความขัดแย้งของชุมชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยจากกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) สัมภาษณ์อดีตแกนนำผู้เห็นต่างพบว่า

กลุ่มผู้เห็นต่างได้มีการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การต่อสู้กับรัฐบาลไทยจากเดิมที่เน้นการสู้รบด้วยกองกำลังติดอาวุธและมีฐานที่มั่นในป่าและภูเขาจนในที่สุดก็ต้องยอมรับว่าไม่สามารถเดินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้คือ การแบ่งแยกดินแดนปกครองตนเอง จึงได้คิดยุทธศาสตร์การต่อสู้ขึ้นมาใหม่ คือการสร้างฐานการต่อสู้จากชุมชน หรือเรียกว่าสร้างฐานมวลชนจัดตั้ง เริ่มตั้งแต่ปี 2525 โดยการสร้างอุดมการณ์การแบ่งแยกดินแดนเพื่อปกครองตนเองของชนชาติมลายูด้วยการปลุกจิตสำนึกมวลชนให้ต่อสู้และต่อต้านรัฐไทยให้เกิดขึ้นในชุมชนเป้าหมาย ซึ่งจิตสำนึกนี้กลุ่มตัวอย่างอธิบายว่าเกิดขึ้นจากการปลุกฝังฐานคิด

3 อย่างลงไปในชุมชนเป้าหมาย คือ

1. สร้างเงื่อนไขประชาชาติที่เป็นพื้นฐานความขัดแย้งระหว่างรัฐสยามกับประชาชาติมลายูในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

2. สร้างแนวคิดอัตลักษณ์เชิงเดี่ยวแบบสุดโต่ง (อัตลักษณ์มลายูปัตตานี) นำสู่การปฏิเสธการอยู่ร่วมกันของสังคมพหุวัฒนธรรม

3. ปลุกจิตสำนึกสร้างเอกภาพของชาติพันธุ์มลายูปัตตานีให้เกิดเป็นอุดมการณ์ร่วมในการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยจากการปกครองของประเทศไทยไปสู่การปกครองตนเอง

ดังนั้น ชุมชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงตกอยู่ภายใต้วาทกรรมชาตินิยมมลายูปัตตานีที่เน้นการสร้างการแบ่งแยกและเกลียดชังภายใต้เงื่อนไขประชาชาติที่ต่างกัน ผลที่ตามมาคือการปฏิเสธการอยู่ร่วมกันกับชุมชนชาวพุทธทั้งในและนอกพื้นที่รวมทั้งปฏิเสธการอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศไทย สภาพดังกล่าวจะส่งผลให้เกิดการปฏิเสธอำนาจจากรัฐไทยและเจ้าหน้าที่รัฐทั้งที่เป็นสิ่งที่ดีหรืออาจเป็นสิ่งที่ผิดพลาดจะถูกบิดเบือนให้เกิดการรับรู้และตีความบนฐานแห่งอคติจนนำไปสู่ความหวาดระแวงและความเกลียดชังที่ได้ถูกบ่มเพาะและครอบงำความคิดเอาไว้อย่างเลื่องลือไม่ได้

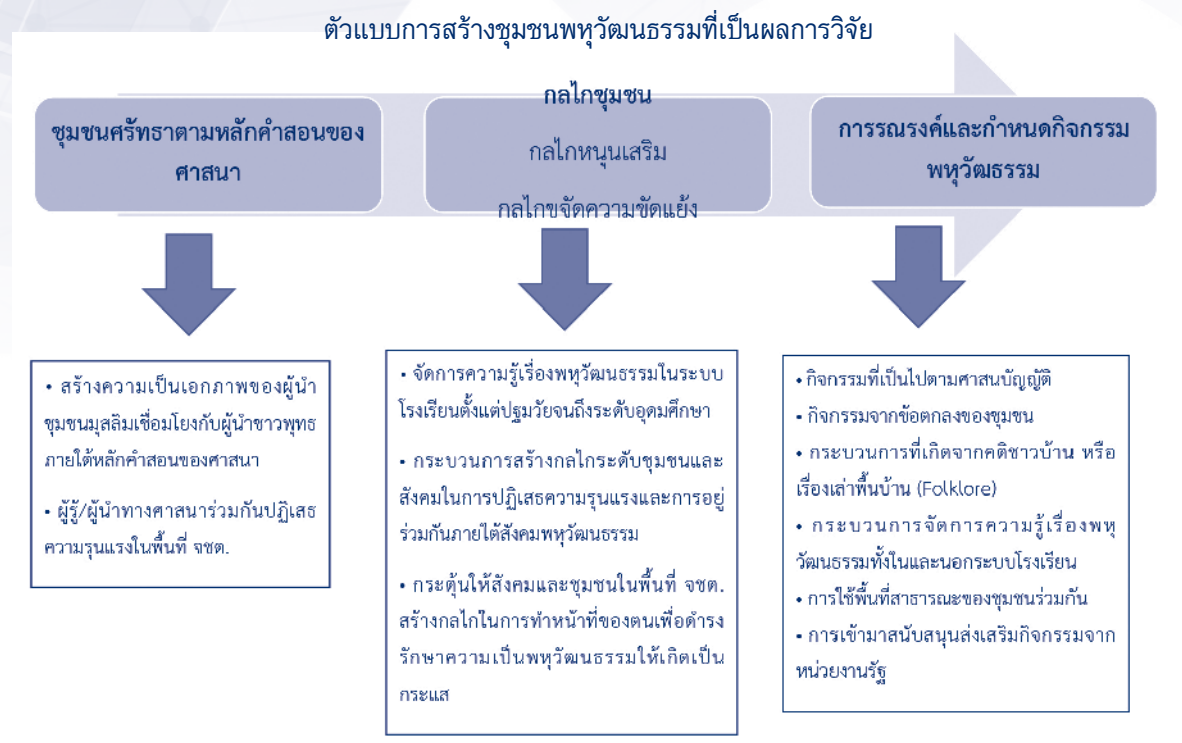
การศึกษาปัจจัยที่เป็นพลังหนุนเสริมทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ในความแตกต่างทางวัฒนธรรม (Multicultural) ภายใต้กระแสวาทกรรมชาตินิยมมลายูในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในเชิงพัฒนาการจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ได้ผลการวิจัยจากกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จากกลุ่มผู้รู้และปราชญ์ในพื้นที่ ตลอดจนประชาชนกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพทั้ง 5 หมู่บ้านพบว่า

จากการสนทนากลุ่มกับผู้รู้และปราชญ์ในพื้นที่สรุปได้ว่า วาทกรรมชาตินิยมมลายูปัตตานีที่ถูกขับเคลื่อนจากกลุ่มผู้เห็นต่างผ่านประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ และศาสนานั้น แท้ที่จริงแล้วเป็นคนละเรื่องกันแต่ถูกนำมาผูกโยงเข้าด้วยกันโดยการบิดเบือนข้อมูลบางอย่าง โดยกลุ่มผู้เห็นต่าง

ได้หยิบยกประวัติศาสตร์ของพื้นที่ในแง่ของประวัติศาสตร์ดินแดนมาตุภูมิของอาณาจักรลังกาสุกะจนกระทั่งเป็นนครรัฐปัตตานี รวมถึงอุดมการณ์ชาตินิยมมลายูสุดโต่งอันมาจากรากฐานทางชาติพันธุ์ (มลายู) และศาสนาอิสลามมาผลิตซ้ำ กล่าวคือ การผลิตซ้ำความเจ็บปวดผ่านสิ่งที่เรียกว่าประวัติศาสตร์บาดแผล แนวคิดชาติพันธุ์มลายู ซึ่งโดยปกติแล้วความหลากหลายทางชาติพันธุ์เป็นเรื่องธรรมชาติ หากแต่ในพื้นที่นี้กลับถูกนำมาใช้เพื่อแบ่งแยกผู้คนในพื้นที่ออกจากกันด้วยวาทกรรมสร้างความเป็นอื่น (แยกเขา-แยกเรา) และแนวคิดศาสนาอิสลามที่ถูกบิดเบือน โดยในพื้นที่ปฏิบัติการเชิงวาทกรรมนี้ศาสนาอิสลามที่ว่าด้วยการต่อสู้เพื่ออิสลาม (สงครามญิฮาด) ถูกนำมาบิดเบือนและตีความทับซ้อนประวัติศาสตร์ปัตตานี (มาตุภูมิ) เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับกลุ่มผู้เห็นต่างในการเรียกร้องต่อประชาชนมุสลิมในพื้นที่ให้เสียสละทั้งชีวิตและทรัพย์สินเพื่อการต่อสู้กับรัฐไทยและสนับสนุนกลุ่มตน รวมถึงเรียกร้องให้เกิดการฆ่าและการตายที่ศาสนาให้การยอมรับ (ชาฮีด) และการต่อสู้กับรัฐไทยเป็นหน้าที่ (วายิบ)

นอกจากนี้รัฐบาลไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้พยายามส่งเสริมลัทธิชาตินิยมในหมู่คนไทยเพื่อประโยชน์ของการสร้างชาติ สร้างเอกลักษณ์ความเป็นไทย และต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ไปพร้อม ๆ กันในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเรียกว่านโยบายรัฐนิยมโดยรัฐไทยเน้นความเป็นหนึ่งเดียวของเชื้อชาติและชนชาติและการทำให้ทุกคนเป็นคนไทย ไม่มีนโยบายพหุวัฒนธรรมนิยมและส่งเสริมความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมอย่างเป็นทางการ จากการสนทนากับกลุ่มผู้รู้ทุกท่านเห็นตรงกันว่าในการดึงอัตลักษณ์มลายูปัตตานีอันประกอบไปด้วยประวัติศาสตร์ในเชิงพื้นที่ เชื้อชาติมลายูปัตตานี และศาสนาอิสลามทวารวดีให้เข้าสู่ระบบของพหุวัฒนธรรมนั้นจะต้องไม่ทำลายความแตกต่างเพื่อสร้างความเหมือนสิ่งใดที่เหมือนกันก็ต้องเหมือนกัน เช่น ความเป็นพลเมืองไทย การอยู่ภายใต้กฎหมาย ฯลฯ สิ่งที่ต้องแตกต่างกันก็ต้องแตกต่าง เช่น การปฏิบัติตามศาสนบัญญัติของ

รูปที่ 2: ตัวแบบการสร้างชุมชนพหุวัฒนธรรม

แต่ละศาสนา การสร้างบรรยากาศของการอยู่ด้วยกันจะต้องเชื่อมโยงในความเหมือน และยอมรับเคารพในความแตกต่าง อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมบางอย่างที่มาจากศาสนาอาจทำให้เกิดความไม่เข้าใจกัน เช่น อาหารการแต่งกาย ดังนั้น การมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของศาสนบัญญัติของต่างศาสนิกจึงมีความจำเป็น

เมื่อได้ทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดและนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สามารถนำมาสร้างเป็นตัวแบบ (Model) ที่เป็นผลจากการวิจัยได้ดังต่อไปนี้ (รูปที่ 2 ตัวแบบการสร้างชุมชนพหุวัฒนธรรม)

1. การสร้างชุมชนศรัทธาตามหลักคำสอนของศาสนา

เนื่องจากชุมชนมุสลิมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะของชุมชนเชิงจารีต กล่าวคือ มีศรัทธาที่แรงกล้าต่อศาสนาและยึดถือปฏิบัติต่อคำสอนของศาสนาของอย่างเคร่งครัด รวมถึงมีความเชื่อถือและเคารพใน

ผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนา ดังนั้น การสร้างชุมชนศรัทธาตามหลักคำสอนของศาสนาทำได้โดยเริ่มจากการสร้างความเป็นเอกภาพของผู้นำชุมชนมุสลิมเชื่อมโยงกับผู้นำชาวพุทธภายใต้หลักคำสอนที่ถูกต้องของศาสนา รวมทั้งกลุ่มผู้รู้และผู้นำทางศาสนาร่วมกันปฏิเสธความรุนแรงในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

2. การสร้างกลไกของชุมชน

กลไกของชุมชนทั้งกลไกหนุนเสริมการขับเคลื่อนชุมชนพหุวัฒนธรรม และกลไกที่จัดความขัดแย้งในชุมชน ประกอบด้วย

2.1 การจัดการความรู้เรื่องพหุวัฒนธรรมในระบบโรงเรียนตั้งแต่ปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษา

จากการศึกษาพบว่าโดยส่วนใหญ่เด็กที่เรียนในโรงเรียนตั้งแต่ระดับปฐมวัยถึงมัธยมศึกษา มีลักษณะของการแยกกันเรียนระหว่างเด็กพุทธและเด็กมุสลิม โดยเด็กนักเรียนมุสลิมส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐ

แต่มักจะเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามซึ่งมีการเรียนการสอนทั้งในวิชาศาสนาและวิชาสามัญ แต่โดยมากมักจะเน้นไปที่วิชาศาสนามากกว่า ดังที่กล่าวข้างต้นแล้วว่าสังคมมุสลิมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นสังคมเชิงจารีตจึงมีความเคร่งครัดในศาสนาอย่างมาก ส่งผลต่อค่านิยมของผู้ปกครองให้ส่งบุตรหลานไปเรียนในโรงเรียนที่เน้นการเรียนการสอนด้านศาสนา การแยกกันเรียนตั้งแต่เด็กก่อให้เกิดการขาดปฏิสัมพันธ์ระหว่างชนต่างศาสนา ไม่เกิดการเรียนรู้ในอัตลักษณ์และวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลายทำให้เกิดเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ การอยู่ร่วมกันและการขับเคลื่อนสังคมพหุวัฒนธรรม ดังนั้น แม้ว่าจะมีการแยกกันเรียนแต่ก็จำเป็นต้องมีการจัดการความรู้เรื่องพหุวัฒนธรรมในระบบโรงเรียนตั้งแต่ปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษา

2.2 กระบวนการสร้างกลไกระดับชุมชนและสังคมในการปฏิเสธความรุนแรงและการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม

ในการสร้างกลไกระดับชุมชนและสังคมในการปฏิเสธความรุนแรงและการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้นมีปัจจัยที่สำคัญคือ การมีผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากทั้งคนในชุมชนและจากภายนอกชุมชน รวมถึงความเป็นเอกภาพของผู้นำทั้ง 4 เสา คือ ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำศาสนา และผู้นำตามธรรมชาติ จากข้อมูลการวิจัยยังพบอีกว่าประวัติศาสตร์ร่วมกันของชุมชนเป็นกระบวนการหนึ่งในการสร้างกลไกระดับชุมชนได้ ทั้งนี้ สอดคล้องกับข้อมูลจากกลุ่มผู้รู้ซึ่งกล่าวถึงการมีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมร่วมรากเดียวกัน ซึ่งสามารถสะท้อนผ่านทางเรื่องเล่า คติชาวบ้าน รวมถึงประเพณีต่าง ๆ เช่น การทำขนมต้มใบกะพ้อซึ่งเป็นขนมที่ทั้งชาวพุทธ และชาวมุสลิมทำขึ้นเพื่อใช้ในงานบุญต่าง ๆ ส่วนทางด้านมุสลิมก็จะทำในวันออกฮิด (ออกบวช) หรือวันฮารีรายอ โดยชาวมุสลิมจะเรียกขนมชนิดนี้ว่า “ตูปี๊ะ” หรือ “ตูปีต” ส่วนชาวพุทธก็จะทำในช่วงออกพรรษา งานชักพระ ลากพระ

นอกจากนี้ยังพบอีกว่าในบางชุมชนมีหลายครอบครัวที่ใช้นามสกุลเดียวกันในชุมชน แต่อีกบางครอบครัวเป็นพุทธ อีกบางครอบครัวเป็นมุสลิม เมื่อสืบความไปถึงในอดีตพบว่าทั้งสองครอบครัวเป็นเครือญาติกัน มีบรรพบุรุษเดียวกัน ดังนั้น การมีชุมชนที่ผู้นำได้รับการยอมรับจากทั้งคนในชุมชนและจากภายนอกชุมชนและมีความเป็นเอกภาพของผู้นำทั้ง 4 เสา การมีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นร่วมกัน และความเป็นเครือญาติเป็นปัจจัยที่หนุนเสริมต่อการปฏิเสธความรุนแรงและการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม

2.3 กระตุ้นให้สังคมและชุมชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้สร้างกลไกในการทำหน้าที่ของตนเพื่อดำรงรักษาความเป็นพหุวัฒนธรรมให้เกิดเป็นกระแส

ข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่พบว่า การทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันของชุมชนเป็นกระบวนการสร้างกลไกระดับชุมชนและสังคมในการปฏิเสธความรุนแรงและการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม และยังช่วยกระตุ้นให้สังคมและชุมชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้สร้างกลไกในการทำหน้าที่ของตนเพื่อดำรงรักษาความเป็นพหุวัฒนธรรม ดังนั้น การรณรงค์และกำหนดกิจกรรมพหุวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนสามารถนำไปสู่การสร้างกลไกและกระแสของการดำรงรักษาความเป็นพหุวัฒนธรรม

3. การรณรงค์และกำหนดกิจกรรมพหุวัฒนธรรม

3.1 กิจกรรมที่เป็นไปตามศาสนบัญญัติ

ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมที่เป็นไปตามศาสนบัญญัติที่ต้องทำของแต่ละศาสนา โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนต่างศาสนาเข้าร่วมในลักษณะที่ไม่ขัดกับข้อบังคับความเชื่อ และข้อห้ามของศาสนาของกันและกัน เช่น การเปิดปอซอ (พิธีละศีลอดในเดือนรอมฎอน) ร่วมกันของทั้งชาวมุสลิมและชาวพุทธ

3.2 กิจกรรมจากข้อตกลงของชุมชน

ในแต่ละชุมชนจะมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากข้อตกลงของชุมชนเอง โดยมีลักษณะของกิจกรรมที่แตกต่างกันออกไป แต่เป็นกิจกรรมที่ทุกคนชุมชนเข้ามีส่วน

ร่วม และจัดขึ้นอย่างเป็นประจำสม่ำเสมอ เช่น การจัดงานปีใหม่ที่จะจัดขึ้นทุกปีในชุมชนบ้านคลองตำ อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี หรือการจัดงานอาหารโบราณประจำปีในชุมชนบ้านทรายขาว อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี

3.3 กระบวนการที่เกิดจากคตินิชาตบ้าน หรือเรื่องเล่าพื้นบ้าน (Folklore)

การบอกเล่าสืบต่อวิถีชุมชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลุง ป้า น้า อา ไปสู่ลูกหลาน

3.4 กระบวนการจัดการความรู้เรื่องพหุวัฒนธรรม ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน

การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาตั้งแต่ระดับปฐมวัย (ตาดีกา) จนถึงระดับอุดมศึกษา ซึ่งอาจทำผ่านกิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างชนต่างศาสนา เช่น กิจกรรมอาสาพัฒนา การออกค่ายพักแรม การทัศนศึกษาในต่างพื้นที่ ฯลฯ

3.5 การใช้พื้นที่สาธารณะของชุมชนร่วมกัน
สนับสนุนให้มีการใช้พื้นที่สาธารณะของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ของมัสยิด วัด โรงเรียน ลานกีฬา ศาลาประชาคม ที่ทำการหมู่บ้านร่วมกันในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ในบางชุมชนมีการจัดการสืบสานประเพณีไทยทุกปี โดยมีข้อตกลงร่วมกันว่าในแต่ละปีจะมีการสลับกันใช้พื้นที่ในจัดงานระหว่างมัสยิดและวัด

3.6 การเข้ามาสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมจากหน่วยงานรัฐ

การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของหน่วยงานภาครัฐ ต้องสามารถเสริมศักยภาพของชุมชน สอดคล้องกับบริบททรัพยากรและภูมิปัญญาในพื้นที่ และต้องสามารถสร้างความมือกันระหว่างชาวพุทธและชาวมลายูมุสลิมในชุมชนหรือระหว่างชุมชน โดยสนับสนุนให้มีกิจกรรมที่ทั้งชาวพุทธและชาวมลายูมุสลิมทำร่วมกันได้

บทสรุปและข้อเสนอเชิงนโยบาย

จากผลศึกษาการขับเคลื่อนสังคมพหุวัฒนธรรมท่ามกลางวาทกรรมชาตินิยมในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สรุปได้ว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วนคือ

1. การสร้างชุมชนศรัทธาตามหลักคำสอนของศาสนา เนื่องจากสังคมมุสลิมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ยึดถือและปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาของอย่างเคร่งครัด โดยการสร้างชุมชนศรัทธาตามหลักคำสอนของศาสนาควรเริ่มจากการสร้างความเป็นเอกภาพของผู้นำชุมชนมุสลิม ซึ่งเป็นชุมชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ให้เชื่อมโยงกับผู้นำชาวพุทธ ภายใต้หลักคำสอนที่ถูกต้องของศาสนา รวมทั้งกลุ่มผู้รู้และผู้นำทางศาสนา ร่วมกันปฏิเสธความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. การสร้างกลไกของชุมชนกลไกของชุมชนทั้งกลไกหนุนเสริมการขับเคลื่อนชุมชนพหุวัฒนธรรม และกลไกที่ขจัดความขัดแย้งในชุมชน โดยการจัดการความรู้เรื่องพหุวัฒนธรรมในระบบโรงเรียนตั้งแต่ปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษา การมีกระบวนการสร้างกลไกระดับชุมชนและสังคมในการปฏิเสธความรุนแรงและการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม และกระตุ้นให้สังคมและชุมชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้สร้างกลไกในการทำหน้าที่ของตนเพื่อดำรงรักษาความเป็นพหุวัฒนธรรมให้เกิดเป็นกระแส

3. การรณรงค์และกำหนดกิจกรรมพหุวัฒนธรรม โดยการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันของชุมชนเป็นกระบวนการสร้างกลไกระดับชุมชนและสังคมในการปฏิเสธความรุนแรงและการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม และช่วยกระตุ้นให้สังคมและชุมชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้สร้างกลไกในการทำหน้าที่ของตนเพื่อดำรงรักษาความเป็นพหุวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ขับเคลื่อนกระบวนการสร้างชุมชนศรัทธาภายใต้หลักคำสอนของศาสนา
2. หนุนเสริมให้เกิดปัจจัยนำสู่แนวคิด “ชาตินิยม” มลายูปัตตานีเชิงบวก และส่งเสริมความเป็นพลเมืองในบริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม
3. กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาเรื่องพหุวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาทั้งในและนอกระบบของโรงเรียนตั้งแต่ระดับปฐมวัย (คาตีกา)
4. กระตุ้นให้เกิดกลไกชุมชนตามธรรมชาติในการจัดการชุมชน
5. สร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่เจ้าหน้าที่รัฐในทุกระดับต่อปัญหา 3 จังหวัดที่เป็นประเด็นการต่อสู้ทางความคิดและวาทกรรมชาตินิยมมลายูปัตตานี
6. นโยบายต่าง ๆ รวมถึงการจัดสรรงบประมาณของหน่วยงานภาครัฐต้องสามารถเสริมศักยภาพของชุมชนสอดคล้องกับบริบท ทรัพยากรและภูมิปัญญาในพื้นที่ และต้องสามารถสร้างความร่วมมือกันระหว่างชาวไทยพุทธและมลายุมุสลิมในชุมชนหรือระหว่างชุมชน

บรรณานุกรม

- จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. (2540). **สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2554). **แนะนำสัจจะความคิด หลังโครงสร้างนิยม (Introducing Post-structuralism)**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2554). **วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ และความ เป็นอื่น**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนัก พิมพ์วิภาษา.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2546). **ชาตินิยมและหลังชาตินิยม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท โรงพิมพ์ เดือนตุลา จำกัด.
- นิยพรรณ วรรณศิริ. (2540). **มานุษยวิทยาสังคมและ วัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์.
- ศิริจิต สุนนีตะ. (2556). **สถานะการโต้แย้งเรื่อง พหุวัฒนธรรมในประเทศไทย**. วารสารภาษาและ วัฒนธรรม. ปีที่ 32 (ฉบับที่ 1), มกราคม-มิถุนายน 2556. หน้า 5-30.
- ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี, ดุชนัดดา เลิศพิพัฒน์, อารีลักษณ์ พูลทรัพย์ และสุรวุฒิ ช่อไม้ทอง. (2550). **การเมืองชายขอบกับการใช้ความรุนแรง และการเมืองแห่งอัตลักษณ์ในจังหวัดชายแดน ภาคใต้**. (รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ). ในการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสน ศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 8 (พ.ศ. 2550). ปัตตานี: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2551). **อุดมการณ์ทางการเมือง ร่วมสมัย**. กรุงเทพมหานคร: เอส.พี.วี.การพิมพ์.
- วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2556). **แนวคิดเรื่องพหุนิยม เบื้องต้น. ใน**รื้อเสาะ พหุวัฒนธรรม: ความหลากหลายและมีตรภาพจากความทรงจำของ “คนใน” บนพื้นที่สีแดง. นาฎิบบิน อหะหมัด. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์. 2556. 9-13.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2542). **ความหลากหลายทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2551). **แนวคิดชาตินิยมกับ พหุวัฒนธรรม. พหุวัฒนธรรมในบริบทของการ เปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม**. เชียงใหม่: ศูนย์ภูมิภาคด้านสังคมศาสตร์และการพัฒนาอย่าง ยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2552). **คิดอย่างมิเชล ฟูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์: จากวาทกรรมของอัตตาบุคคล ถึงจุดเปลี่ยนของอัตตา**. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.